

MEĐUNARODNA IZBORNA PROMATRAČKA MISIJA Bosna i Hercegovina – Opći izbori 1. listopada 2006. godine

IZJAVA O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA

Sarajevo, 2. listopada 2006. – Međunarodna izborna promatračka misija (IEOM) za opće izbore u Bosni i Hercegovini (BiH) je udruženi pothvat OESS-a, koji uključuje OESS Ured za demokratske institucije i ljudska prava (OESS/UDILJP), i Parlamentarnu skupštinu OESS-a (OESS PS), te Parlamentarnu skupštinu Vijeća Evrope (PSVE).

Ova izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima napravljena je prije završetka izbornog procesa, uključujući tabeliranje i objavljivanje finalnih rezultata, isteka zakonskih rokova za razmatranje mogućih prigovora i žalbi i postavljanje izabranih zvaničnika na njihove pozicije. Zaključna procjena cjelokupnih izbora zavisit će, djelomično, od provođenja ovih posljednjih faza procesa.

MIPM će komentirati županijske izbore u Federaciji BiH (FBiH) samo u onoj mjeri u kojoj oni utiču na predsjedničke i parlamentarne izbore.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Opći izbori u BiH održani 1. listopada 2006. godine prvi su izbori od Daytonskog sporazuma koji su u potpunosti vođeni od strane bh vlasti i predstavljaju napredak u smislu jačanja demokracije i vladavine prava. Način na koji su provedeni ovi izbori općenito je u skladu sa međunarodnim standardima za demokratske izbore.

Nažalost, zbog ustavnih ograničenja za kandidaturu po osnovu etničke pripadnosti, ovi izbori su ponovo prekršili Protokol br. 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EkoLJP) i preuzete obveze prema Vijeću Evrope, kao i odredbe člana 7.3. obveza Kopenhagen-škog dokumenta OESS-a iz 1990. godine.

U transparentom procesu, Centralno izborno povjerenstvo (CIP) registriralo je gotovo sve kandidatske liste koje su mu dostavljene. Ukupno 56 političkih subjekata, uključujući političke stranke, koalicije, neovisne kandidate i liste neovisnih kandidata, koje predstavljaju jedan širok politički spektar, natjecalo se tijekom ovih izbora, pruživši biračima veoma širok izbor.

Glasači su imali priliku čuti veoma širok raspon različitih stajališta, naročito putem televizijskih debata, dodjelom besplatnog medijskog prostora, te putem štampanih medija. Mediji su ispunili svoje zakonske obveze u pogledu dodjeljivanja besplatnog medijskog prostora izbornim kandidatima. Međutim, restriktivno tumačenje zakonskih odredbi od strane emitera djelomično je ograničilo emitiranje kampanja u vijestima, jer su emiteri nevoljko pružali više informacija o izbornim aktivnostima u svojim udarnim vijestima.

Izborna kampanja je, generalno, protekla u miru, ali je bila obilježena oštrom nacionalističkom retorikom i povremenim provokativnim izjavama nekih ključnih izbornih kandidata. Posljednji dani kampanje protekli su u miru, sa izuzetkom rastućih tenzija između hrvatskih stranaka u Mostaru.

Uz izuzetak ranije pomenutih ustavnih ograničenja, izborni propisi pružaju čvrstu osnovu za provedbu demokratskih izbora. Prijelaz iz aktivnog u pasivni sustav registriranja birača proveden je, općenito, bez teškoća i čini se da je dobro prihvaćen.

Zakonski uvjeti u svezi ravnopravne zastupljenosti spolova na kandidatskim listama su zadovoljeni, a od ukupnog broja kandidata na izborima 37% su bile žene. Uloga žena za vrijeme kampanja je, međutim, bila ograničena. U CIP-u, od sedam članova komisije, samo jedan član je bila žena, a 30% predsjedavajućih općinskih izbornih povjerenstava su žene.

Centralno izorno povjerenstvo izvršilo je svoje dužnosti na transparentan i efikasan način. Politički subjekti su izrazili svoje povjerenje u profesionalni rad Centralnog izbornog povjerenstva i općinskih izbornih povjerenstava (OIP), premda su neki izrazili svoju rezerviranost kada je u pitanju proces imenovanja biračkih odbora. Ove pritužbe do danas nisu potkrijepljene nikakvim dokazima.

Nekih 94% izvještaja MIPM-a ocjenjuju glasovanje kao „dobro“ ili „vrlo dobro“, sa 9% slučajeva prezatranosti i 33% grupnog glasovanja. Zabilježeni su neki primjeri proceduralnih nepravilnosti. Tokom prebrojavanja, međutim, 26% posmatrača je ocijenilo ovaj proces „lošim“ ili „veoma lošim“, a proceduralne nepravilnosti su često uočavane. Potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere u cilju ispravljanja ovih nepravilnosti, iako one ne predstavljaju ozbiljnije kršenje Kopenhagen-skog dokumenta iz 1990. godine.

Proces izbora bi se mogao značajno unaprijediti sveobuhvatnijom obukom članova biračkih odbora. Međutim, opći utisak je da postoji veoma pozitivno okruženje i da je bilo dosta primjera gdje su članovi biračkih odbora uložili znatne napore da bi biračima omogućili ostvarivanje njihovih demokratskih prava

PRELIMINARNI NALAZI

Osnovne informacije

4. svibnja 2006. godine Centralno izorno povjerenstvo BiH zakazalo je opće izbore za 1. listopada 2006. godine. Ovo saopćenje je dato u zakonski propisanom roku, odnosno šest mjeseci prije okončanja prethodnih mandata.

Ovi opći izbori su prvi izbori nakon ratnog perioda 1992. do 1995. god., koje su u potpunosti vodile bh vlasti. Izbori su održani u okviru revidiranog zakonskog okvira. Posljednji set izmjena i dopuna Izbornog zakona usvojen je u travnju 2006. god. Ukupno 7.245 kandidata iz 36 stranaka i 8 koalicija, te 12 neovisnih kandidata kandidirali su se na izborima na svim razinama.¹

Politička scena u BiH i dalje je veoma podjeljena po etničkim linijama, gdje druga pitanja imaju manje značajnu ulogu. Ključne borbe odigravale su se, uglavnom, između političkih stranaka koje su se natjecale jedna protiv druge u svojim etničkim zajednicama. Tako su se Savez neovisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS), Partija

¹ Svi podaci su preuzeti od Centralne izborne komisije BiH

demokratskog progresa (PDP), i druge srpske stranke natjecale za srpske glasove, dok su se Stranka demokratske akcije (SDA) i Stranka za BiH (SBiH) natjecale za bošnjačke glasove. Na hrvatskoj strani, prisutna je podjeljenost koja je uzrokovana nedavnim otcjepljenjem nove Hrvatske demokratske unije 1990 (HDZ 1990) od Hrvatske demokratske zajednice BiH (HDZ BiH). Nasuprot tome, neke stranke, uključujući i Socijaldemokratsku partiju (SDP), pokušale su predstaviti jedan više multietnički orijentiran profil.

Izborni sustav i pravni okvir

Državu Bosnu i Hercegovinu čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS). Pored toga, postoji i jedan autonomni distrikt (Brčko). Zakonodavna vlast na državnoj razini povjerena je dvodomnoj Parlamentarnoj skupštini, koju čine Predstavnički dom, čiji članovi se biraju neposredno, i Dom Naroda, čiji članovi se biraju posredno.

Svi glasači u BiH imaju pravo birati 42 poslanika za Predstavnički dom BiH. Pored toga, isti birači biraju tročlano državno Predsjedništvo. Ova institucija zajednički provodi izvršnu vlast na državnoj razini.²

Na entitetskoj razini, birači u FBiH biraju 98 poslanika za Predstavnički dom Federacije BiH i deset županijskih skupština. U Republici Srpskoj, glasači biraju 83 poslanika za Narodnu skupštinu RS-a, te predsjednika i dva dopredsjednika.³ MIPM je dala komentare samo u svezi županijskih izbora u Federaciji BiH (FBiH) i to samo u onoj mjeri u kojoj oni utječu na predsjedničke i parlamentarne izbore.

Izborni okvir u BiH je i dalje veoma složen i odražava jedinstvene ustavne aranžmane ove zemlje.⁴ Izborni zakon BiH iz 2001. godine, koji predstavlja osnovu zakonodavnog okvira, u travnju 2006. pretrpio je određene izmjene. Amandmanima su uvedene značajne izmjene, uključujući i novi sustav pasivne registriranja birača, te ukidanje Vijeća za izborne prigovore i žalbe. Izborni zakon je, nadalje, dopunjen detaljnim propisima Centralnog izbornog povjerenstva i drugim relevantnim zakonskim odredbama. Izborni zakon, općenito predstavlja veoma dobru osnovu za proces demokratskih izbora, izuzev u dijelu koji se odnosi na ranije pomenuta ustavna ograničenja.

Kao što je ranije naglašeno u izvještajima OESS/UDILJP-a⁵ i mišljenima Venecijanske komisije⁶, pravni okvir i dalje sužava ograničenja koja se odnose na etničku pripadnost na uštrb mogućnosti kandidata da se kandidira na neko od izbornih mjesta. Građani koji se ne identificiraju sa jedim od tri „konstitutivna naroda“, odnosno Bošnjacima, Hrvatima i Srbima, nemaju se pravo kandidirati za predsjedništvo BiH i RS-a. Također, glasači koji su registrirani u Federaciji BiH mogu ograničiti svoje glasove za predsjedničkog kandidata samo na Bošnjake ili Hrvate, a Srbi mogu glasovati samo za srpskog člana predsjedništva. Ovakve mjere su veoma diskriminatorne i suprotne obvezama iz Copenhagena i Protokola br. 12

² U RS-u je izabran jedan član iz reda srpskog naroda, a u Federaciji BiH, po jedan član iz reda Hrvata i Bošnjaka.

³ Birači u Brčkom mogu birati da glasaju kao birači Federacije BiH ili RS-a.

⁴ Ustav BiH je zapravo dodatak Općem okvirnom sporazumu za mir iz 1995. godine (Dejtonski sporazum), koji međunarodnoj zajednici, a posebno Visokom predstavniku, povjerava veoma široke ovlasti. Međutim, sadašnji Visoki predstavnik nije koristio svoje prerogative kako bi nametao odluke ili razrješavao dužnosti određene službenike u skladu sa ovlastima iz Bona.

⁵ OESS/UDILJP IPM Finalni izvještaj o Općim izborima u Bosni i Hercegovini, 5. oktobra 2002. godine. Na primjer, http://www.osce.org/documents/odihr/2003/01/1188_en.pdf.

⁶ Vidi mišljenje o ustavnoj situaciji u BiH i ovlasti Visokog predstavnika od 11. ožujka 2005. godine. (CDL-AD (2005)004.

Evropske konvencije o ljudskim pravima. One, također, krše preuzete obveze prema Vijeću Evrope.⁷

Administracija izbora

Opći izbori 1. listopada provedeni su na tri razine, odnosno na razini Centralnog izbornog povjerenstva (CIP), 142 općinska izborna povjerenstva (OIP) i 4.299 biračkih odbora (BO) sa preko 15000 članova. Centralno izborno povjerenstvo i općinska izborna povjerenstva biraju parlament, odnosno općinski organi vlasti na mandat od pet godina. Nadalje, općinska izborna povjerenstva za svake izbore biraju biračke odbore. Sedmočlano Centralno izborno povjerenstvo odražava etnički balans, a predsjedavajući se bira iz reda članova povjerenstva i rotira se svakih 15 mjeseci. Do prošle godine, Centralno izborno povjerenstvo je imalo i tri međunarodna člana. Ova mjesta su sada popunjena sa po jednim članom iz svakog od tri „konstitutivna naroda“. Zahvaljujući tome, ovi izbori će biti prvi izbori koje će provoditi isključivo bh vlasti.

Centralno izborno povjerenstvo je vrlo efikasno elaboriralo različite propise i podzakonske akte koji su bili neophodni za jedinstvenu i pravnovremenu implementaciju zakonskih odredbi. Sve važnije odluke su uglavnom donesene koncenzusom. Centralno izborno povjerenstvo je, također, uživalo veliko povjerenje političkih stranaka.

Općinska izborna povjerenstva veoma su dobro organizirana, imaju neophodno iskustvo i spremna su za izbore. Većina općinskih izbornih povjerenstava su detaljno i odgovorno ispunila svoje obveze u smislu obučavanja biračkih odbora u svojim općinama. Ipak, uslijed nedostatka finansijskih sredstava Centralno izborno povjerenstvo nije uspjelo pripremiti ni priručnik niti druge materijale koji su neophodni za jedinstveno provođenje aktivnosti na dan izbora. Posljedica toga su nesistematični programi obuke za biračke odbore. Dodatnu poteškoću kod provođenja izbora predstavlja i nepostojanje službeno odobrene verzije Izbornog zakona.

Sukladno zakonskim odredbama, Centralno izborno povjerenstvo razradilo je sustav ždrijebanja za imenovanje biračkih odbora, koji je proširen sukladno ranijim uvjetima o multietničkom sastavu. Međutim, tehnička greška koja se potkrala prilikom prvog ždrijeba dovela je do prekomjerne zastupljenosti određenih političkih subjekata. Povjerenstvo je naložilo provođenje drugog ždrijeba, nakon čega su uspješno formirani birački odbori i sukladno zakonski propisanim rokovima. Neka općinska izborna povjerenstva izrazila su zabrinutost zbog činjenice da veliki broj biračkih odbora nema ranijeg iskustva u ovim poslovima i da bi se to moglo odraziti na njihov radni učinak na dan izbora.

Neke manje stranke nisu nominirale dostatan broj članova za popunjavanje svih upražnjenih mjesta u biračkim odborima. Shodno time, općinska izborna povjerenstva u kojima je to bio slučaj, bila su dužna popuniti upražnjena mjesta onim biračima koji su imali ranijih iskustava sa radom na izborima i koji žive u datoj općini. Takva imenovanja, kao i neke nominacije za predsjedničke funkcije, postale su predmetom pritužbi koje su upućene općinskim izbornim povjerenstvima. Sve pomenute pritužbe su riješene bez puno kontroverzi. Mnoge stranke su izrazile svoju zabrinutost glede ovog procesa, neki su čak ustvrdili da su neke druge stranke mijenjale mjesta biračkih odbora kako bi pridobili određena povjerenstva na svoju stranu. Takve pritužbe se, međutim, ne mogu dokazati.

⁷

Vidi mišljenje o pristupanju 234 (2002) i Rezoluciju 1513 (2006.)

Posebne kategorije birača (glasovanje u odsutnosti, glasovanje preko mobilnih timova, nepotvrđeni glasački listići, glasovanje u inozemstvu), zahtijevale su organiziranje specijaliziranih biračkih mjesta i posebno prebrojavanje u Glavnom centru za prebrojavanje u Sarajevu. Premda je Centralno izborno povjerenstvo brižno reguliralo njegov rad kako bi osiguralo transparentne i odgovorne procedure prebrojavanja, rad Glavnog centra za prebrojavanje još uvijek nije upotpunjen i može potrajati nešto duže od tjedna, što će dovesti do odlaganja objavljivanja konačnih rezultata izbora. Posljedica ovoga mogu biti razlike koje će se pojaviti između preliminarnih i konačnih raspodjela mjesta, što svakako može utjecati na povjerenje javnosti.

Registriranje birača

Općenito gledajući, prelazak sa aktivnog na pasivni sustav registriranja birača je protekao u miru i čini se da je veoma dobro prihvaćen. Centralni registar birača (CRB) iz kojeg su uzeti podaci za glasačke liste, zatvoren je 17. kolovoza. Od 15. rujna ukupan broj birača povećao se za preko 400,000 birača, do ukupnog broja od 2,755,207, dok se broj birača u odsutnosti smanjio gotovo pet puta.

Po službenim procjenama, jedan manji broj birača nije uvršten u CRB zbog toga što nisu registrirani u CIPS-ovoj bazi podataka na kojoj se CRB, zapravo, temelji. Da bi obuhvatilo i ove birače, Centralno izborno povjerenstvo je odlučilo uključiti sve birače koji su podnijeli zahtjeve kod CIPS-a u periodu između 17. kolovoza i 15. rujna kao dodatak CRB izvadcima koji predstavljaju biračke liste. Ove liste su dostavljene biračkim odborima dva dana prije izbora. Biračima koji su podnijeli zahtjev za registriranje nakon 15. rujna dozvoljeno je da glasuju putem nepotvrđenih glasačkih listića, na osnovu njihovih privremenih osobnih iskaznica koje su izdali relevantni CIPS-ovi uredi.

Raseljena lica (RL/DP) morala su odlučiti do 18. srpnja da li svoje pravo glasovanja žele ostvariti u svojim prijeratnim (1991) općinama ili u mjestima gdje trenutno imaju prebivalište. Licima koja su izgubila svoj status raseljenih lica u periodu od ovog dana i dana zatvaranja CVR-a, odnosno 17. kolovoza, odlukom Centralnog izbornog povjerenstva dozvoljeno je da zadrže svoje specijalno pravo u svrhu ovih izbora. Ova odluka se pokazala veoma dobrom jer je precipirana kao veoma inkluzivna, a donesena je nakon detaljnog ispitivanja i sukladno propisima CIP-a. Ova odluka je omogućila glasovanje za nekih 4,000 birača.

Ovjera kandidata

Proces ovjere je završen u zakonski propisanom roku. Nakon okončanja procesa razmatranja pritužbi, izvršena je ovjera ukupno 56 političkih subjekata koji su se kandidirali na svim razinama. Među njima, ukupno 36 stranaka, 8 koalicija i 12 neovisnih kandidata natjecali su se na državnoj i entitetskim razinama.⁸ Ukupno 7,245 kandidata se uspješno registriralo na 773 zasebne liste za sve izborne pozicije, odnosno 527 kandidatskih listi, ne uzimajući u obzir županijske izbore. Redosljed na glasačkim listićima je utvrđen ždrijebanjem i do sada nije bilo pritužbi u tom pogledu.

Predizborno okruženje

Premda su predizborne kampanje počele nekoliko mjeseci prije izbora, naglo su se pojačale nakon objavljivanja službenog početka zagovaranja 1. rujna. Intenzitet predizbornih aktivnosti je varirao širom zemlje. Predizborne aktivnosti su obuhvatale okupljanja, manje javne

⁸ Podaci preuzeti od CEC-a.

sastanke, promoviranje kampanja po principu „od vrata do vrata“, postere i značajno korištenje medija. Primjećena je nekolicina predizbornih postera izloženih na javnim zgradama.

Nemogućnost usvajanja ustavnih promjena u travnju 2006. godine utjecala je na poziciju stranaka tijekom izbora, a neke domaće političke snage su to koristile i tijekom svojih predizbornih kampanja. Dok su neke stranke nastojale istaći profil gospodarsvene problematike, obrazovanja i socijalnog osiguranja, ključna pitanja ustavne strukture su ipak prevagnula, te je najveći dio kampanja bio obojen nacionalističkom retorikom. Ključni bošnjački političari su zagovarali daljnju integraciju BiH kao jedne jedinstvene države bez entiteta. Neki srpski političari su ponovo potezali pitanje referenduma za neovisnost RS-a. Ponekad su se povlačile paralele između statusa RS i tekućih pregovora o Kosovu. 18. rujna Visoki predstavnik je javno opomenuo gospodina Dodika, predsjedavajućeg SNSD-a, da će morati poduzeti odgovarajuće korake protiv njega ukoliko nastavi koristiti jezik kojim potiče na odvajanje. Pored toga, neki hrvatski političari su i dalje zagovarali ideju o mogućnosti kreiranja trećeg, hrvatskog entiteta.

Odluka SDP-a da u Federaciji kandidira samo Hrvata za državno predsjedništvo pokazala se veoma kontroverznom. Hrvatske stranke su se pobunile, navodeći kako bazna podrška SDP-u uglavnom dolazi od bošnjačkih birača, te da bi hrvatski predstavnik mogao biti izabran uglavnom od strane Bošnjaka.

Nekoliko primjera provokativnih poruka usmjerenih protiv drugih etničkih grupa zabilježeno je na stranačkim okupljanjima SDA i SDP-a u Brčkom i Demokratskog pokreta Srpske na Palama. Na predizbornu atmosferu znatno je utjecao nastavak rasprave o ratnim zločinima u periodu 1992. do 1995. godine.

Po mišljenju mnogih, potpisivanje sporazuma o posebnoj suradnji između RS-a i Srbije u Banjoj Luci samo pet dana prije izbora predstavlja tek isprazno politiziranje sa ciljem osvajanja glasova birača, ali je ipak rezultiralo komentarima, kako u zemlji tako i u inozemstvu, koji ukazuju da bi takav sporazum potencijalno mogao utjecati na destabilizaciju BiH, a samim tim i regiona.

Tjedan prije izbora, pet kandidata za državno Predsjedništvo objavili su da se povlače iz izborne utrke. Ova odluka nije imala pravnih posljedica, te su oni službeno ipak zadržali svoj status kandidata.

Političke stranke su imale nekoliko pritužbi kada su u pitanju kampanje. Općenito, nijedna stranka nije imala problema kod realiziranja svojih kampanja. Primjećeni su brojni primjeri pocijepanih ili išaranih postera. Neke od suprotstavljenih stranaka su općenito ukazivale na zloupotrebu administrativnih resursa.

Političke stranke su iskazale zabrinutost u pogledu medijske pokrivenosti, premda se niti jedna stranka nije požalila da nije ostvarila svoje, zakonski propisano pravo na besplatan medijski prostor. Većina stranaka je iskazala povjerenje u rad Centralnog izbornog povjerenstva, premda su se mnogi pribojavali da bi određeni birački odbori mogli biti pristrasni, posebno u ruralnim područjima. Vrlo često su naglašavali da je novi pasivni sustav registriranja birača unaprijedio kvalitetu biračkih listi.

Učešće žena i nacionalnih manjina

Premda su usvajanjem Zakona o jednakosti spolova 2003. godine učinjeni pomaci u smislu pravnog i institucionalnog okvira, žene u BiH i dalje nisu adekvatno zastupljene u političkom i javnom životu, a implementiranje ovog zakona je za sada ograničeno. Izborni zakon ne sadrži odredbe koje reguliraju spolnu zastupljenost kada je u pitanju provođenje izbora. Kada su početkom 2006. godine napravljene izmjene Izbornog zakona, intenzivno lobiranje Državne agencije za jednakopravnost spolova za integriranje ovih odredbi nije urodilo plodom. Ipak, žene su uključene na gotovo svim razinama izborne administracije. Od sedam članova Centralnog izbornog povjerenstva jedna je žena, dok 30% predsjedavajućih općinskih izbornih povjerenstava čine žene. Nekih 30 općinskih izbornih povjerenstava su po sastavu bile isključivo muške, dok su zabilježene samo dvije koje su po sastavu bile isključivo ženske.

Zakonske odredbe koje reguliraju spolnu zastupljenost na kandidatskim listama su ispoštovane, te žene predstavljaju 37% svih kandidata u izornoj utrci. Izborni zakon inzistira da svaka kandidatska lista obuhvati najmanje jednu trećinu slabije zastupljenog spola, jednako raspoređenih na samoj listi. 67 žena i 460 muškaraca našlo se na vrhovima kandidatskih listi. Učešće ženskih kandidata u izbornim kampanjama je bilo veoma ograničeno.

U BiH postoji 17 pravno priznatih nacionalnih manjina, ali je većina njih veoma mala. Romi predstavljaju brojčano najznačajniju manjinsku populaciju. Obzirom da od 1991. godine nije rađen novi popis i imajući u vidu raseljavanje uslijed rata, još uvijek nije definirana jasna slika o veličini romske populacije. Procjene se kreću od 30,000 do 100,000. Tijekom izbora, nijedna politička stranka se nije posebno zalagala za interese nacionalnih manjina u zemlji, premda je barem jedna stranka na svojoj listi kandidata uključila i predstavnika romske zajednice.

Mediji

U BiH vlada pluralističko medijsko okruženje koje obuhvata i privatne i javne emitere i širok spektar štampanih medija. Ispunjavanje zakonske odredbe koja javnim emiterima nalaže osiguravanje slobodnog medijskog prostora i emitiranje redovnih televizijskih debata omogućilo je kandidatima da prenesu svoje poruke biračkom tijelu. Birači su, općenito, bili izloženi širokom spektru različitih stajališta, što im je dalo priliku da na osnovu velikog broja informacija odluče za koga glasati. Međutim, kampanja u medijima se svodila na retoričke rasprave između stranaka umjesto da se fokusirala na neka suštinska pitanja.

Izveštavanje o kampanjama u vijestima bilo je veoma ograničeno uslijed rigoroznog tumačenja zakonskih odredbi. Ovo je moglo rezultirati medijskom zabunom u pogledu definicije informiranja javnosti o kandidatima i promoviranja samih kandidata. Po mišljenju emitera, ako bi se jednom kandidatu dala prilika da se njegov razgovor emitira tijekom dnevnih vijesti, onda bi se isti uvjeti morali omogućiti svim drugim kandidatima, da bi se ispoštovala odredba jednakih uvjeta. Zbog toga su emiteri u svojim vijestima nerado nudili živopisnije informacije o predizbornim kampanjama.

Većina promatranih medija iskazala je veoma ograničeno interesiranje za izborne kampanje.⁹ Umjesto toga, oni su značajan dio svojih udarnih vijesti posvetili aktivnostima organa vlasti, izvan konteksta izbornih kampanja. Rezultati medijskog praćenja ukazuju da je četiri tjedna prije izbora, državni javni emiter BHT posvetio 25% svojih političkih emisija i vijesti u udarnom terminu aktivnostima Vijeća ministara, o kojima je izvještavano isključivo u pozitivnom ili neutralnom tonu. Entitetske vlade su sljedeće na listi najbolje medijski pokrivenih institucija (16% FBiH, odnosno 21% RS), koje su također bile ili pozitivne ili

⁹ Televizija: Javni emiteri BHT, FTV i RTRS, privatni emiteri OBN, Pink TV BiH i Mreza Plus. Novine: Dnevni Avaz, Oslobođenje, Neovisne novine, Dnevni list i Glas Srpske.

neutralne. Što se tiče političkih stanaka i koalicija, najveća medijska pokrivenost je data SNSD-u sa 7%, odnosno SDA-u sa 5% medijskog prostora. Premda je 64% medijske pokrivenosti SDA aktivnosti bila pozitivna, odnosno 36% neutralna, samo 20% SNSD aktivnosti je u medijima ocijenjeno pozitivnim, u odnosu na 37% negativnih.

Primjećene su neke jasne razlike u medijskoj pokrivenosti između entitetskih javnih emitera, čija se pokrivenost političkih subjekata bazirala na etničkim podjelama. Javni emiter RS, RTRS favorizirao je obvezne političke teme u RS-u, a 62% svojih političkih emisija i vijesti u udarnim terminima fokusirao je na aktivnosti Vlade RS-a (44%), predsjednika RS-a (10%) i SNSD-a (8%). Informacije su uglavnom bile prezentirane u pozitivnom ili neutralnom tonu. Nasuprot njima, javni emiter FBiH, FTV favorizirao je SDA, posvetivši mu 15% svog medijskog prostora (u pozitivnom ili neutralnom tonu). Svoje udarne termine i političke emisije primarno je fokusirala na aktivnosti Vlade FBiH (28%), o kojima je izvještavano u pozitivnom ili neutralnom tonu.

Privatni emiteri su također iskazali slabu zainteresiranost za izborne kampanje tijekom svojih informativnih vijesti. TV Pink je posvetila 30% svog političkog programa i udarnih termina aktivnostima Vlade RS (uglavnom u pozitivnom ili neutralnom tonu). Drugi najzastupljeni politički subjekt je bio SNSD (25%, uglavnom pozitivne pokrivenosti). Nasuprot njima, Mreža Plus, privatna mreža dodijelila je najveći dio svog političkog i izbornog prostora aktivnostima Vijeća ministara BiH, Vladi Federacije BiH i SDA, o kojima je izvještavala uglavnom u pozitivnom ili neutralnom tonu. Za razliku od njih, SNSD je imao uglavnom negativnu ili neutralnu medijsku pokrivenost. Treći privatni emiter OBN je slabije izvještavao o aktivnostima organa vlasti, te je najveći dio svog prostora posvetio izbornim i političkim aktivnostima NSRzB.

Štampani mediji su osigurali veoma bogatu pokrivenost aktivnosti izbornih kampanja i različitih stajališta, ali su postojano podržavali određene političke stranke i koalicije. Zahvaljujući ovakvoj situaciji, birači su mogli formirati objektivno mišljenje o kampanjama samo ako su čitali različite publikacije.

Medijska pokrivenost regionalnih medija u udarnim terminima također je bila podijeljena po etničkim linijama. U Tuzli, na primjer, lokalni emiter TV Tuzla jasno je podržavao SDP, posvetivši mu 26% medijskog prostora ispunjenog prekomjerno pozitivnim ili neutralnim informacijama. HTV Mostar, sa sjedištem u Mostaru, iskazao je blagu naklonjenost ka HDZ-u. Treći promatrani regionalni emiter, ATV (sa sjedištem u Banjoj Luci) najveći dio svog informativnog programa posvetio je aktivnostima Vlade RS-a.

Prigovori i žalbe

Prije formiranja izborne promatračke misije i tijekom ovjere kandidata, SBiH je nominirala Bošnjaka kao kandidata iz Republike Srpske (RS) za Predsjedništvo BiH. Centralno izborna povjerenstvo odbilo je ovu prijavu na osnovu gore navedenih razloga, koji ograničavaju kandidaturu na osnovu etničke pripadnosti. Ovu odluku je podržalo i Apelaciono odjeljenje Suda BiH, ali je uložena žalba kod Ustavnog suda, kao konačnoj apelacionoj instanci. SBiH je javno objavila svoju namjeru da podnese žalbu na ovu odluku Evropskom sudu za ljudska prava.

Tijekom procesa izbora, podneseno je nekoliko formalnih pritužbi općinskim izbornim povjerenstvima. U većini slučajeva, izborni sporovi su riješeni neformalno, između političkih subjekata, bez ulaganja formalnih pritužbi. Centralno izborna povjerenstvo je razmotrilo 20 žalbi na odluke općinskih izbornih povjerenstava, koje su se uglavnom odnosile na formiranje

biračkih odbora i njihovo imenovanje, a većina ih je odbačena. Tri pritužbe podnesene Centralnom izbornom povjerenstvu tiču se navodne upotrebe provokativnog jezika tijekom kampanja. Premda su sve ove pritužbe formalno odbačene, Centralno izborna povjerenstvo je pokrenulo postupak po službenoj dužnosti u jednom od tih slučajeva. Ustanovljeno je da bi pjesma koja je korištena tijekom kampanje Srpske radikalne stranke (SRS), „Dr. Vojislav Šešelj“ mogla izazvati nasilje ili mržnju zbog određenih nacionalističkih slogana koje se u njoj pominju. Povjerenstvo je ovu stranku kaznilo maksimalnom, zakonom predviđenom novčanom kaznom.

Uložen je i prigovor Centralnom izbornom povjerenstvu zbog navodne zlouporabe javnih resursa tijekom kampanje od strane jednog kandidata. Postoji zabrinutost da je ovaj prigovor odbačen na osnovu pisma koje je potpisao predsjedavajući CIP-a, bez prethodnog razmatranja prigovora na sjednici CIP-a i bez kolegijalne odluke po ovom pitanju.

Na tri odluke CIP-a¹⁰ uložene su žalbe, koje su naknadno podržane od strane Apelacionog odjeljenja Suda BiH. Sud je presudio po žalbama sa malim zakašnjenjem uslijed zakonskih obveza, ali nije dao obrazloženje za to kašnjenje.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), čiji je zadatak da prati kršenje odredbi o emitiranju tijekom izbora primila je 10 pritužbi na ponašanje medija. U ovim pritužbama se uglavnom govori o navodnom nepravедnom tretmanu političkih subjekata. Međutim, RAK je odlučila da se ovim pritužbama pozabavi nakon izbora. Ranija odluka RAK-a možda bi pojasnila određene elemente odredbe koja regulira „jednak tretman“, pitanje koje emiteri navode kao razlog za nepokrivanje određenih vrsta izbornih aktivnosti.

Prema postojećem zakonu, ne postoji definirano pravilo o održavanju javnih rasprava po ovim prigovorima i rješavanju po žalbama. Premda organi zaduženi za presuđivanje u ovim stvarima mogu, po svojoj procjeni, organizirati javne rasprave, to se u praksi ipak ne dešava.

Domaći promatrači

Domaći promatrači su dosta podijeljeni, a opseg i metodologije grupa promatrača u mnogome se razlikuju. 29 domaćih nevladinih organizacija (NVO) akreditirano je za promatranje izbora, sa ukupno 4,136 domaćih promatrača koje ne nominiraju političke stranke. Mreža NVO-a, OKO koordinirala je aktivnosti sedam domaćih NVO-a koje su vršile promatračke aktivnosti širom zemlje. Osim toga, kod općinskih izbornih povjerenstava registrirano je oko 30,000 promatrača ispred političkih stranaka za dan izbora.

Dan izbora

Na dan izbora, prema službenom izvještaju Centralnog izbornog povjerenstva odziv glasača je bio 54.48%.

Po mišljenju promatrača MIPM-a, u 92% slučajeva otvaranje biračkih mjesta je ocijenjeno kao „dobro“ ili „veoma dobro“. Sva biračka mjesta su otvorena u roku od 30 minuta od zakonski propisanog roka. Međutim, u 6% slučajeva, kratkoročni promatrači su primijetili da prisutni nisu imali jasnu sliku o pripremama za otvaranje, što je moglo utjecati na njihovu sveukupnu ocjenu.

¹⁰ Jedna žalba je osporavala odbijanje zahtjeva za formiranjem biračkog odbora, a druge dvije žalbe se dovodile u pitanje odbijanje nominiranih kandidata za birački odbor po osnovu propuštenih rokova.

Glasovanje na dan izbora je proteklo u miru, premda su promatrači na mnogim mjestima uočili pretrpanost (9%) i grupno glasanje (33%). U 3% biračkim mjestima, glasačke kutije nisu bile adekvatno zapečaćene. Kratkoročni promatrači su primijetili neke proceduralne probleme kao što su birači koji nisu adekvatno informirani o tome kako da ispune glasačke listiće (30%), te birači koji ne popunjavaju svoje glasačke listiće u tajnosti (19%) i neuspoređivanje potpisa sa potpisom na osobnoj iskaznici (24%).

Sa pozitivne strane, kratkoročni posmatrači nisu primijetili slučajeve višestrukog glasanja ili tzv. „carousel voting“ (iznošenje glasačkih listića izvan biračkog mjesta). Međutim, na 55% biračkih mjesta birači su se vraćali zbog toga što nisu bili na biračkim spiskovima gdje su registrirani (19%) ili zato što su se obratili pogrešnom biračkom mjestu (20%). Birački odbori su genralno bili veoma korisni u ovakvim situacijama i pomagali su biračima da pronađu svoja biračka mjesta. Prema mišljenju kratkoročnih promatrača sveukupni proces glasanja je ocijenjen kao „dobar“ ili „veoma dobar“ u 94% slučajeva. Međutim, primjećeni su slučajevi u kojima su članovi biračkih odbora ili stranački promatrači pokušavali utjecati na izbor birača.

Situacija je bila nešto lošija tijekom prebrojavanja, te je razumijevanje procedura od strane biračkih odbora ocijenjeno kao „loše“ ili „veoma loše“ u 26% slučajeva. U 39% slučajeva birački odbori su imali poteškoća kod kompletiranja rezultata protokola, a u 22% slučajeva rezultati se nisu složili. Osim toga, poster sa rezultatima nije bio izložen u 34% biračkih mjesta, a u 44% slučajeva promatrači nisu imali na raspolaganju obrasce sa preliminarnim rezultatima. Tijekom zatvaranja u 14% biračkih mjesta zabilježeni su pokušaji usmjeravanja ili ometanja procesa prebrojavanja. Po mišljenju članova biračkih odbora, mnogi od ovih problema su rezultat slabe obuke prije samih izbora.

Ono što je mnogo ozbiljnije, kratkoročni promatrači su primijetili dva izdvojena pokušaja svjesnog falsificiranja. Jedan od slučajeva se desio u Livnu gdje je primjećeno dopunjavanje glasačka kutija, a drugi se desio u Zvorniku gdje su kratkoročni promatrači na jednom biračkom mjestu primijetili da su politički promatrači označavali biračke listiće tijekom prebrojavanja.

Na osnovu inicijalnih opservacija, tabeliranje na nivou općinskih izbornih komisija je ocijenjeno kao „dobro“ ili „veoma dobro“ u 92% slučajeva. Neslužbeno, nijedna općinska izborna komisija nije ocijenjena kao „veoma loša“. Općinske izborne komisije su općenito bile dobro upoznate sa procedurama tabeliranja, a svi kratkoročni promatrači su organizaciju ocijenili pozitivno. Uslijed nedostatka jasnih instrukcija od strane CIP-a, jedan broj općinskih izbornih jedinica je odlučio početi tabeliranje tak nakon što primi sve materijale od biračkih odbora.

Neke stranke su narušile period predizborne šutnje. CIP trenutno istražuje navode ovih kršenja.

*Ovo izvješće je dostupno na službenim jezicima BiH.
Međutim, jedino verzija na engleskom jeziku predstavlja zvanični dokument.*

INFORMACIJE O MISIJI I ZAHVALNICE

OESS/UDILJP Izborna promatračka misija otvorena je u Sarajevu 25. kolovoza sa 14 stručnjaka i 17 dugoročnih promatrača koji rade u glavnom i osam regionalnih centara. Na dan izbora, 364 kratkoročna promatrači radili su u Međunarodnoj izornoj promatračkoj misiji (MIPM), zajedno sa 46 parlamentaraca iz Parlamentarne skupštine OESS-a i 19 iz Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PSVE). Izbore je pratilo ukupno 43 promatrača iz

OESS zemalja. MIMP je pratio glasovanje i prebrojavanje u preko 1,600 biračkih mjesta širom zemlje i u 61 općinskom izbornom povjerenstvu nakon zatvaranja biračkih mjesta kako bi pratio tabeliranje rezultata.

Gospodin David Heath, član Parlamenta UK-a i Parlamentarne skupštine OESS-a imenovan je od strane predsjedavajućeg OESS-a za specijalnog koordinatora kratkoročne promatračke misije OESS-a. Lord Russell-Johnston, bivši predsjednik, a trenutno član PSVE-a predvodio je delegaciju PSVE-a. Ambasador Lubomir Kopaj predsjedavao je OESS/UDILJP Izbornom promatračkom misijom.

MIPM se zahvaljuje vlastima BiH na pozivu da uzmu učešće u promatranju izbora, Centralnom izbornom povjerenstvu za osiguravanje akreditiranih dokumenata, Ministarstvu vanjskih poslova i drugim državnim i lokalnim organima vlasti na svesrdnoj pomoći i suradnji. MIPM također želi izraziti svoju zahvalnost OESS Misiji u BiH za podršku tijekom trajanja misije, kao i ambasadama OESS zemalja u Sarajevu.

Za dodatne informacije, molimo kontaktirajte:

- G-đa Urdur Gunnarsdottir, OSCE/ODIHR, glasnogovornik (+48-603-683 122) ili gosp. Vadim Zhdanovich, OSCE/ODIHR, stariji savjetnik za izbore u Vašravi (+48-603-942 914);
- Gosp. Bas Klein, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope u Strazburu (+33-662-265 489);
- Gosp. Andreas Baker, Parlamentarna skupština OSCE-a u Kopenhagenu (+45-601-08030);
- Ambasador Lubomir Kopaj, Šef OSCE/ODIHR EOM u Sarajevu (+387-33-752 888).